

Får en lärare förneka Förintelsen?

AV PER HÖJEBERG

Får en lärare i det svenska skolväsendet förneka Förintelsen? Frågan aktualiserades i december förra året när en Stockholmslärare deltog i en konferens i Teheran, anordnad av den iranska regimen, med syftet att samla förnekare av Förintelsen. Frågan är av stort principiellt intresse. Den berör hörnstenarna för vår demokrati, yttrandefrihet, demokrati-fostran och samhällets värdegrund.

Jag skall undvika att polemisera med den aktuella Stockholmsläraren, utan skall istället försöka reda ut de principiella aspekterna, diskutera vilka ramar en lärare i det svenska skolväsendet måste hålla sig inom och vilka krav samhället ställer på sina lärare. Denna diskussion är viktig att föra även mot bakgrund av att så kallad "historierevisionism" ibland beskrivs som endast en kontroversiell tolkning av historien. Något jag anser vara en allvarlig missuppfattning.

Vad säger styrdokumentet?

Det finns en rad styrdokument för skolan, som reglerar just dessa gränser och ramar. De två dokument som i första hand är aktuella i detta sammanhang är skollagen från 1985, läroplanerna för grundskola och gymnasieskola från 1994 och läroplanen för förskolan från 1998. Det är mot dessa dokument jag skall pröva frågan om förnekandet av Förintelsen. Det är inte åsikten i sig jag tänker ägna mitt intresse, utan torgförandet av den.

Förnekandet är enligt mitt förmenande endast en åsikt, underbyggd av diverse ideologiska och religiösa förställningar. Att det, som de flesta förnekare av Förintelsen hävdar, skulle vara fråga om ett vetenskapligt förhållningssätt stämmer inte. Distinktionen mellan åsikter och ett vetenskapligt förhållningssätt är således viktig i detta sammanhang. En lärare kan ha olika förhållningssätt till historia, värdera historiska fakta på olika sätt, ha olika syn på historiens gång, vilket urval som skall göras, vilka drivkrafter som finns och så vidare. Extrema förhållningssätt – om en lärare till exempel anser att Förintelsen är en så oviktig händelse att den inte är värd att ta

upp – leder självfallet till problem. Men det är i detta fall inte denna problematik jag avser att diskutera, utan åsikten att Förintelsen inte ägt rum. Jag skall pröva frågan huruvida en lärare får ge uttryck för denna typ av påståenden i den svenska skolan mot två principer som båda är bärande för det svenska skolväsendet: den första är kravet på saklighet och allsidighet, den andra skolans så kallade värdegrund.

Kravet på saklighet

Både i skollagen från 1985 och läroplanerna för grundskola och gymnasieskola från 1994, slås det fast att undervisningen skall vara "saklig och allsidig" och "stå i överensstämmelse med demokratiska värderingar". Är det då sakligt och allsidigt att hävda att Förintelsen inte ägt rum? Med saklighet måste riksdag och regering rimligen mena, att empiriska fakta och belägg skall ligga till grund för undervisningen och det krävs inte särskilt djuplodande studier i det empiriska källmaterialet för att konstatera att ett massmord på Europas judar utfördes under andra världskriget och att antalet mördade uppgick till mellan fem och sex miljoner. Det är svårt att hävda sakliga skäl för något annat.

Förnekare av Förintelsen och dess försvarare hävdar ofta att deras förnekande handlar om källkritik, att en källkritisk behandling av Förintelsen har blivit tabubelagd och att inget ifrågasättande av siffror och berättelser får göras. Källkritik är också något läroplanerna omhuldar. På många ställen slås det fast att kritiskt tänkande och källkritik skall ligga till grund för undervisningen, särskilt gäller detta ämnen som samhällskunskap och historia, men även i naturvetenskapliga ämnen. Det är också en självklarhet att Förintelsen skall nalkas med gängse källkritiska metoder.

Det går naturligtvis att ställa upp extrema ståndpunkter för kritisk granskning. En geografilärare kan hävda att jorden är platt och låta eleverna granska om det finns belägg för denna ståndpunkt. I fråga om Förintelsen leder en ärlig, saklig och allsidig granskning av källmaterialet till att ett förnekande eller

förringande av Förintelsen omöjliggörs. Detta helt oberoende av vilket förhållningssätt till historien betraktaren har.

Problemen är alltså inte källkritiskt, utan handlar om att personen i fråga har som en del av sitt tanke-system att jorden är platt eller att Förintelsen inte ägt rum. Då handlar det inte längre om ett kritiskt förhållningssätt, utan om en utgångspunkt, som om den får styra undervisningen inte kan betraktas som saklig och allsidig. En lärare har all rätt att hysa en åsikt, hur extrem den än är, men kravet på saklighet och allsidighet kräver att privata åsikter inte styr undervisningen. Åsiktsfrihet och religionsfrihet är viktiga i en demokrati, men skolans verksamhet får inte styras av privata värderingar.

Demokratiska värderingar

Så till den andra aspekten: går ett förnekande ihop med skolans värdegrund? I skollagens första kapitel §2 står det: ”Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan. 1. främja jämställdhet mellan könen samt 2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden. Motsvarande skrivningar återfinns även i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan som båda inleds med ett kapitel betitlat ”Skolans värdegrund och uppdrag”. Är då ett förnekande av Förintelsen förenligt med skolans värdegrund och uppdrag? Går ett förnekande av Förintelsen att förena med principen om alla människors lika värde eller kravet på att aktivt verka mot ett rasistiskt beteende? Här måste en vidare analys göras av vad som ligger bakom detta förnekande.

Det går knappast att hävda att Förintelsen inte ägt rum utan stöd av en ideologi eller religion. I alla fall inte om man har en vetenskaplig utbildning med sig i bagaget. Den vetenskapliga bevisningen är så stark att det helt enkelt inte finns utrymme för en sådan ståndpunkt. Det krävs en ideologisk övertygelse som måste tas med i beaktandet. Vid en granskning av de ideologier som inbegriper ett förnekande av Förintelsen är ingen av dem demokratiska. De står inte heller för alla

människors lika värde och är inte fria från rasistiska tendenser. Att hävda att man är en ”moderat revisionist” som inte bärs upp av det antidemokratiska tänkande som står bakom förnekandet håller inte. Kopplingen mellan ideologi och förnekandet är allt för stark. Förnekandet av Förintelsen är en ideologisk konstruktion och bakom konstruktionen finns ett syfte och det syftet är aldrig demokratiskt eller respektfullt. Därför följer det på logiska grunder att ett förnekande av Förintelsen leder till den typ av ställningstaganden som den svenska skolan inte kan acceptera.

Förnekandet är antisemitiskt

Jag skall här inte gå in i en djupare diskussion av de argument den aktuelle stockholmsläraren framförde på förnekarkonferensen i Teheran den 11-12 december förra året. Han har dock publicerat sitt material på sin hemsida. Materialet finns alltså tillgängligt för beskådande. Argumentationen går ut på att minimera, relativisera och uppehålla sig vid detaljer, så att helheten går förlorad. Den ideologiska drivkraften är inte öppet redovisad, men den finns där. Det finns ett syfte bakom strävan att minimera siffrorna på antalet mördade judar. Det finns ett syfte med att relativisera betydelsen av folkmordet. Det finns ett syfte med att ställa olika offergrupper mot varandra. Det finns ett syfte med den oändliga sifferexercisen. Bakom argumentationen ligger en utgångspunkt som inte räknar alla människor som lika värda och det är knappast ett uttryck för en demokratisk övertygelse att delta i en förnekarkonferens i diktaturens Iran. Det är knappast ett uttryck för en strävan att motverka rasism att uppträda i ett sammanhang, vars syfte är just att blåsa liv i rasistiska och antisemitiska idéer.

Ett förnekande av Förintelsen går inte att se isolerat. Det är inte en ståndpunkt vilken som helst. Att inta denna ståndpunkt gör att man tar ställning för ideal som inte är förenliga med skolans värdegrund. En lärare som förnekar Förintelsen kommer därmed oundvikligt i konflikt med två av skolans grundprinciper, allsidighet och saklighet och värdegrunden.

Per Höjeberg

Gymnasielärare i historia och religionskunskap vid Norra Real i Stockholm.